

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

на ВАЛЕНТИНА СТОЯНОВА МИЛКОВА

За присъждане на ОНС „ДОКТОР”

Тема: „Съвременен модел за приобщаващо образование. Алтернативни педагогически услуги”

Научен ръководител: проф. д-р Мария Баева, ФНПП, СУ „Св. Климент Охридски”,

Факултет: : Факултет по начална и предучилищна педагогика

Катедра: „Предучилищна и медийна педагогика”

Научна област: Педагогически науки

Професионално направление: 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)

Изготвил становището: проф. д-р Галя Йорданова Бонева, член на Научното жури.

Основание за изготвяне на становището: Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски”,

Дисертационният труд е обсъден на заседание на катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ към ФНПП на СУ „Св. Климент Охридски“ на 29.09.2016 г. и е насочен за защита пред специализирано научно жури по научна специалност 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика).

Със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски” е определен състава на Научното жури. На първото си заседание журито определи председател, двама рецензенти и членовете, които да изготвят становища, сроковете, които следват по процедурата.

Проведената процедура е в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилник за

условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Климент Охридски“.

1. Данни за кандидата

Валентина Стоянова Милкова е родена на 27.07. 1979 година в град Перник. Учи в Природоматематическа гимназия „Христо Смирненски“, гр. Перник (профил биология и химия) и завършва средното си образование през 1997 година.

Докторантката завършва висше образование – ОКС „Бакалавър“ по специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ през 2010 година. През 2012 година придобива магистърска степен по специалността „Мениджмънт на образованието в предучилищни заведения“, ФНПП, СУ „Климент Охридски“.

Професионалната реализация на Валентина Милкова започва като учител; мениджър (образование, социални услуги) в частна занималня ЕТ „Цанка Станкова“ в гр. Перник.

В периода 01.07. 2012 – 01.07.2015 година е редовна докторантка към катедра „Предучилищна и медийна педагогика“ при Факултет по начална и предучилищна педагогика на СУ „Климент Охридски“.

Докторантката е изпълнила всички дейности, предвидени в индивидуалния учебен план. Успешно са положени докторантските минимума и изпитите по предвидените задължително-избираеми и избираеми учебни курсове.

Спазени са процедурните изисквания при представяне на дисертационния труд в катедрата и насочването му към публична защита.

2. Актуалност и значимост на проблема

Докторантката Валентина Милкова се е насочила към тема, която е актуална, значима и дисертабилна и това намира своите убедителни основания в социален, педагогически, психологически и методически план. Промените в икономическите, социалните и образователните условия предполагат осигуряване на качествено образование за всички ученици, равен старт и достъп до предлаганите образователни услуги. Особено внимание се отделя на търсенето на по-ефективни методи, форми и средства за приобщаване на деца и ученици с различни образователни потребности, с оглед на тяхната успешна социализация и подготовка за пълноценно вписване в образователна и социална среда. Нараства вниманието и към децата със СОП като се търсят възможности за развиване на техните потенциални възможности, при отчитане на съответните дефицити. Целта е успешното им интеграция в училищни и в

други социални контексти. В последните години целенасочено внимание у нас се отделя на проблемите на интегрираното обучение, приобщаващото образование, на включващото образование и това предполага развитие и подготовка на децата и учениците чрез активното им включване в образователни взаимодействия чрез създаване на релевантна на техните възможности и потребности среда. Стремехът е към разкриване и развиване на потенциала на всяко дете и ученик, подкрепяйки и отчитайки спецификата на индивидуалните им възможности и потребности.

3. Описание на дисертационното изследване

Представеното дисертационно изследване е в обем 316 страници, от които 290 страници основен текст и 26 приложения. Структурата включва Увод, Три глави, Изводи, Заключение, Библиография, Приложения. В библиографията са включени 128 заглавия, от които 87 източника са на кирилица и 41 на латиница. В дисертационния труд са включени 21 таблици, 6 схеми, 25 диаграми, 9 графики.

В първа глава е представена постановка на проблема на базата на литературен обзор и проучване на добри практики и опит по изследваната тема, разбор на основните понятия и термини и предпоставките за изграждане на модела. Във втора глава са описани теоретико-експерименталните и организационни параметри на изследването. В трета глава е направен анализ на резултатите от изследването. В заключението са формулирани изводи и препоръки.

4. Познаване на проблематиката от докторанта

Докторантката задълбочено е проучила голям обем научна литература по проблема. Критично е анализирала и оценила становища на изявени специалисти в съответните научни области. Целенасочено са открити съвременни интерпретации за ролята на интегрираното обучение, за възможностите на приобщаващото и включващото образование. Направен е обширен теоретичен анализ на специализираната литература по темата, като дисертационната теза е изградена въз основа на отчитане възгледите на водещи специалисти по проблемите на интегрираното обучение и приобщаващото образование - Вл. Радулов, Зл. Добрев, М. Баева, А. Гърбачева, И. Карагъзов, С. Цветкова, В. Борисова и др.

От представения дисертационен труд става ясно, че авторката много добре познава проблемите както в теоретичен, така и в методически и практически аспект. В цялостното изследване – от замисъла, теоретичния модел и практическата реализация, от написването и оформянето на научния труд проличава добрата професионална и научна подготовка на докторантката.

5. Организация и методика на изследването

Целта и задачите на изследването са добре формулирани, логически свързани и кореспондират с темата. Обектът и контингентът на изследването са подходящо подбрани. Коректно е определен предметът на изследване. Хипотезата е добре формулирана и съответно е конкретизирана в три подхипотези, които ориентират в очакваните резултати от проведената изследователска дейност. Направен е сполучлив избор на изследователските методи – експеримент в класическите му форми с деца от предучилищна възраст, модифициран тест на Герхард Вицлак за проучване на способностите за обучение в училище, анкета, социометрично изследване в детските групи, наблюдение и др. При провеждане на експерименталната работа са използвани разнообразни обучителни материали по тематични направления, мултимедийни продукти, работа с интерактивна дъска и др.

Като положителен факт може да се отбележи, че изследването е проведено в реална среда за алтернативни педагогически услуги. Особено ценно е, че голяма част от дейностите са проведени лично от докторантката, която използва специално подбрано учебно съдържание и разнообразни дидактически материали в проведените педагогически ситуации, реализирайки последователно определените за всеки етап задачи.

Дисертационното изследване представя логически издържан, алтернативен модел за приобщаващо образование на деца, които са на прехода между детската градина и началното училище. Проведена е разгърната експериментална дейност, съответстваща на изискванията за такъв вид научно изследване – констатиращ етап, обучаващ етап, контролен етап. Избраната методика позволява успешно да се реализират поставените задачи и да се получи надеждна и достоверна информация за постиженията на децата от контролната и експерименталните групи. В работата са използвани възможностите на различни методи за създаване

на устойчив интерес и активно включване на децата в различни по съдържание и насоченост дейности.

Проведената експериментална дейност потвърждава очакванията по отношение значимостта на предложения модел за приобщаването на деца в образователната среда на детската градина и протичащите взаимодействия и съответно за подготовката им за училищно обучение.

Резултатите от изследването доказват, че се повишава равнището на тяхната обща и специална подготовка за училищно обучение, на тяхната активност и желание за включване в различни форми на педагогически взаимодействия.

Особено ценно е, че се отчита и мнението на специалисти от различни институции, на учители и родители за държавните и местни политики по приобщаване на деца и учаци без проблеми, на деца и учаци с особености, на деца в риск, на деца с изявени способности.

Статистическата обработка на данните е прецизна, изведени са значими зависимости, което позволява да се направят разгърнати анализи и да се достигне до изводи, които имат стойностен характер по отношение работата с деца от предучилищна възраст (деца без проблеми, деца със СОП, деца в риск, деца с изявени способности).

6. Приноси на дисертационния труд

Приноси с теоретико-методологически характер

Извършено е задълбочено теоретично проучване и анализиране на различни концепции за интегрирано обучение, приобщаващо и включващо образование. Направен е синтезиран преглед на въпроса за историческото развитие на специалното и интегрираното образование и на съвременните идеи за единна социално-педагогическа система детска градина-начално училище.

Авторката приема, че приобщаването е по широк термин, в който интегрираното обучение има значимо място. Тя посочва, че в „миналото включването в образованието е подход смятан единствено за обучението

на деца със специални образователни нужди, сега е от изключително значение всички учители да осигурят приобщаващи практики за всички ученици в тяхната класна стая и училище, за техните родители и за цялото общество”. В тази връзка тя последователно представя проблемите на деца с увреждания; деца в риск и деца, отпадащи от училище; деца от домове за деца, лишени от родителска грижа; деца с изяви дарби и др. и на тази основа откроява съвременни идеи за интегрирано и приобщаващо образование. Положително оценявам стремежа на докторантката подробно да изясни понятийно-терминологичната система, която използва при провеждане на изследването. Тя компетентно откроява основните характеристики на термини като категория, аномалност, различност, затруднение, увреждане, недостатъчност, инвалидност, временни задръжки в психическото развитие и др., като ги разглежда не в тяхната степен на общност, а във взаимовръзката им с процесите на приобщаване и включване и прехода между детската градина и началното училище.

Опирайки се на най-доброто от различни модели на интегрирано обучение, приобщаващо, включващо образование, прилагани в България (Например – в „Карин дом”) и други страни (Франция, САЩ, Русия, Швеция, Дания, Норвегия и др.) докторантката достига до изграждане на собствен иновативен модел, който се опира на добре обосновани принципи (принцип за свобода на избора, за отвореност на системата, за повторение и допълнение, целенасоченост на педагогическата работа, подкрепа и сътрудничество при работата, уважение към личността на детето, индивидуализация на образователните цели, партньорство и сътрудничество с родителите и др.). Тази добре разгърната методологическа основа позволява да се маркират продуктивни практически решения, съобразно съвременните образователни реалности в предучилищното и началното училищно образование. Реализирането на модела в извънинституционални (извън детските градини и началното

училище) условия при алтернативен доставчик на педагогически услуги е продиктувано от същността на проблема, вариант на чието решение търси представената качествено нова организация на педагогическо взаимодействие с характеристики близки повече до педагогическата ситуация, отколкото до урок. Както посочва дипломантката „моделът не изключва и не замества съществуващата организация на взаимодействие в училище и в предучилищните групи, напротив неговото функциониране е в пряка зависимост от тяхната. Той е опит да се внесе гъвкавост в системата и алтернатива за всяко дете, което има нужда и желание за усъвършенстване на своя опит, всяко дете, което трябва да се развива”.

В основата на модела са дейности за подготовка на децата от предучилищна възраст за училищно обучение чрез образователните направления „Български език и литература” и „Математика”, функционалната грамотност и уменията за приемане, разбиране и толерантност към различията при 5-7 годишни деца със и без специални образователни потребности, соматични заболявания, деца в риск, с нисък социален и икономически статус, специфични обучителни трудности, логопедични проблеми и др. Особен акцент е поставен на функционалната грамотност и ранното ограмотяване като предпоставка за по-лесен и плавен преход между детската градина и началното училище, даващ равен шанс на децата в норма и децата със специални образователни потребности и специфични обучителни трудности. Докторантката поддържа мнението на редица специалисти (М. Баева и др.), че обучителните проблеми на децата не винаги произлизат от липсата на мотивация или проблеми в семейството, а за тях може да има много други причини, една от които може да са обучителни трудности (Приема схващането на М. Баева, че това е сериозно затруднение от специфично разстройство в начина, по който те преработват информация. Медицинската същност на проблема се съдържа в неговата органична предразположеност, предполагаща наличието на дискретна мозъчна незрялост).

Положително може да се оцени прецизно разработената система от критерии и показатели за отчитане на подготовката на децата по конкретни параметри за училищна готовност, функционална грамотност и специална готовност, умения за приемане, разбиране и толерантност.

Особено ценно е разкриването на зависимости между използваното специфично учебно съдържание, методи, форми и средства и индивидуалните възможности, постижения и напредък на децата по посока на тяхната социализация и успешна подготовка за училищно обучение. Именно разнообразието от методи и сполучливо подбраните средства, съобразно индивидуалните възможности на децата провокира техните интереси и активност при усвояване на предвидените знания и умения за извършването на практически дейности, на социални умения и умения за общуване и вграждане в първичните социални общности. В изследването се приема, че това се проектира върху тяхната подготовка за училище, нагласи и очаквания. Доказва се, че дава отражение върху взаимоотношенията между децата в предучилищните групи (направени са значими констатации въз основа на проведеното социометрично изследване в експерименталната и контролната групи).

Положително оценявам извършения прецизен подбор на учебно съдържание, методи и форми на работа съобразно възрастовите и индивидуални възможности за усвояване на знания, на социални и практически умения, както и съобразно спецификата на задачите, които се решават на всеки етап от изследването.

Във втора глава е направен задълбочен анализ на проблема за педагогическите взаимодействия с децата в приобщаваща среда. Докторантката очертава какви могат да бъдат предизвикателствата при работата с различни деца, в това число и деца със СОП, деца в риск и др., които са включени в образователни взаимодействия в предучилищни заведения от алтернативен вид и на тази основа посочва възможности за

продуктивни практически решения за подкрепа, по посока на реализиране идеите на приобщаването.

В изследването е направен сполучлив опит за представяне на различни теоретични модели за оценка на постигнатото равнище на развитие и постижения на децата от предучилищна възраст, като на тази основа докторантката представя свои модели за оценка, които успешно прилага в своята експериментална работа.

Приноси с теоретико-приложен характер

Разработеният от Валентина Стоянова Милкова алтернативен модел за работа с деца от предучилищна възраст (деца в риск и без риск, деца със СОП и др.) обогатява педагогическата практика с конкретни, в повечето случаи иновационни решения. За това съдейства удачният избор на учебно съдържание, методи, похвати и средства на обучение за постигане на заявените от докторантката цели и задачи. В изследването са съчетани добър педагогически опит в областта на интегрираното и включващо образование и добри практики за улесняване прехода на децата от предучилищна възраст към първи клас.

Апробираният модел, тематично ориентиран към разкриване на възможностите на приобщаващото образование чрез добре организирани дейности по подготовка на децата от предучилищна възраст за училищно обучение чрез образователните направления „Български език и литература” и „Математика”, функционалната грамотност и уменията за приемане, разбиране и толерантност към различията при 5-7 годишни деца със и без специални образователни потребности, соматични заболявания, деца в риск, с нисък социален и икономически статус, специфични обучителни трудности, логопедични проблеми и др. доказва своята ефективност и надеждност.

В четвърта глава подробно и много прецизно са анализирани резултатите от проведения експеримент с 93 деца в предучилищна възраст (с особености и без особености – термини, използвани от дипломантката) и се доказват положителни изменения в резултат на приложените алтернативни методи и средства в експерименталните групи.

Положително може да бъде оценен направеният анализ на мнението на специалисти от различни институции (120 изследвани лица), на учители и на родители (132 респонденти) за приобщаващото образование, за включващото образование, за интеграцията и за това какви са проекциите върху развитието на децата и подготовката им за училищно обучение.

Интерес представляват документираните и анализирани обучителни истории с деца с особености. Именно изследването на спецификата на работата с деца с конкретни проблеми дава възможност да се очертаят доказали своята ефективност практически решения за индивидуална подкрепа при специфични дефицити. Анализирането на обучителните истории по време на самата работа дава основни ориентири на педагогическото взаимодействие в индивидуален план.

Статистическият анализ, каузалния анализ и сравнителният анализ на резултатите потвърждават целта, задачите и хипотезата на изследването. Това дава възможност на Валентина Стоянова Милкова да достигне до ценни обобщения и изводи за педагогическата теория и практика.

Въз основа на откритите постижения от цялостното изследване са очертани практически насоки за работа с деца от предучилищна възраст (деца в норма, деца в риск, деца със СОП и др.) за постигане на едно добро равнище на тяхната готовност за училищно обучение, за осъществяване на плавен преход от детската градина към началното училище

Резултатите от проведената изследователска дейност дават основание положително да се оцени очертаната стратегия за

осъществяване на процеса включване при преминаването към новата социална роля ученик, конкретизираните проблеми и решения при реализиране процеса на включване.

Както посочва докторантката „Предложеният модел маркира акценти и е една нова възможност, която може да се използва при работата с деца, при които са налице трудности в ученето, независимо кой ги е забелязал и дали те са диагностицирани от ЕКПО или не”.

Получените резултати и формулираните изводи могат да се използват за търсене, разработване и апробиране на модели за работа, насочени към усъвършенстване на подготовката на децата за училищно обучение и в други образователни и социални контексти.

Резултатите от цялостната научноизследователска дейност на докторантката са релевантни на очакванията на социалната и образователната практика за постигане на по-добри резултати при непосредствената работа с деца от различни групи (деца в норма, деца в риск, деца със СОП и др.)

Като обща положителна оценка за работа на докторантката Валентина Стоянова Милкова може да се отбележи както задълбочения теоретичен анализ на тези актуални проблеми, така и разкриването на практическите им измерения в извънституционални (извън детските градини и началното училище) условия при алтернативен доставчик на педагогически услуги.

В хода на рецензирането възникнаха някои въпроси, които могат да бъдат на вниманието на докторантката:

- Дисертационният труд е оформен преди влизане в сила на новия Закон за предучилищното и училищно образование. Бяха публикувани много наредби и стандарти, регламентиращи образователните дейности. Ако докторантката сега провежда

своето изследване, би ли имало това някакво отражение върху общата концепция и изведената изследователска теза;

- При проведеното изследване доколко могат да се открият възможностите за диференцирана работа с деца с изяви способности и какво значение би имало това за тяхното бъдещо развитие и обучение в началното училище.

7. Публикации по темата на дисертационния труд

Докторантката е представила 7 публикации по темата на дисертационния труд. Те са публикувани в специализирани издания и сборници от конференции.

8. Автореферат

Авторефератът отговаря на изискванията, дава ясна представа за съдържателните характеристики и структурните параметри на дисертационния труд.

Заключение:

При изследването, осъществено от докторантката Валентина Стоянова Милкова, се достига до резултати, които имат приносен характер в обогатяване на теорията, методиката и практиката на интегрираното обучение, приобщаващото, включващото образование.

Оценката ми за дисертационния труд, автореферата, научните публикации и научните приноси е изцяло положителна.

Считам, че целта и поставените задачи на изследването са постигнати. Това се доказва чрез задълбоченото теоретично изясняване на проблема и обстояния целенасочен анализ на обработените данни и изведените изводи и обобщения, които са представени компетентно. Съдържанието и качествата на научната разработка на Валентина Стоянова Милкова съответстват на критериите, изискванията и условията за защита на дисертационен труд и придобиване на образователната и научна степен „доктор“. От представените документи и научни разработки става ясно, че докторантката Валентина Стоянова Милкова е съзнателен и отговорен

изследовател, който проявява иновативност и стремеж към доказване на своите компетентности.

Постигнатите резултати ми дават основание убедително да предложа на уважаемото Научно жури своя положителен вот за присъждане на образователната и научна степен „Доктор” на Валентина Стоянова Милкова.

22. 12. 2016г.

гр. В. Търново

Изготвил становището:

(Проф. д-р Галя Й. Бонева)